

GLOBAL SIYOSAT VA XALQARO TASHKILOTLAR

Botirova Gavhar Bobirjon qizi ¹¹ O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti Xalqaro munosabatlar yo'nalishi 30-22 guruh talabasiMAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:06.07.2025

Revised: 07.07.2025

Accepted:08.07.2025

KALIT SO'ZLAR:

global siyosat,
xalqaro tashkilotlar,
xalqaro munosabatlar,
BMT, xavfsizlik, iqtisodiy
hamkorlik, global
muammolar,
diplomatiya, xalqaro
hamkorlik, tinchlik va
barqarorlik.

Ushbu maqolada global siyosat va xalqaro tashkilotlarning zamonaviy dunyodagi roli, vazifalari hamda ahamiyati batafsil tahlil qilinadi. Global siyosat tushunchasi, uning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari ko'rib chiqilib, davlatlararo munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari ochib beriladi. Shuningdek, xalqaro tashkilotlarning xalqaro munosabatlardagi o'rni, ularning xavfsizlikni ta'minlash, iqtisodiy va ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish, global muammolarga qarshi birgalikda kurashishdagi roli keng yoritilgan. Maqolada Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Jahon Savdo Tashkiloti (WTO), Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF), NATO va Yevropa Ittifoqi kabi asosiy xalqaro tashkilotlarning faoliyati va ular orqali xalqaro siyosatning qanday tartibga solinishi haqida misollar keltiriladi. Shuningdek, global xavfsizlik, iqlim o'zgarishi, terrorizm, migratsiya va pandemiya kabi zamonaviy muammolar va ularni hal qilishda xalqaro tashkilotlarning ahamiyati muhokama qilinadi.

KIRISH. Bugungi globallashtirish davrida davlatlararo munosabatlar va xalqaro siyosat sohalari yangi shakllanmoqda va murakkablashmoqda. Dunyo xaritasida millatlar va davlatlar o'zaro bog'langan, bir-biriga ta'sir ko'rsatadigan murakkab tizimga aylangan. Ushbu tizimda global siyosat davlatlarning tashqi siyosiy faoliyatini, xalqaro munosabatlarni va xalqaro tashkilotlar bilan o'zaro aloqalarni o'z ichiga oladi. Global siyosat nafaqat milliy manfaatlarni himoya qilish, balki jahon xavfsizligi, iqtisodiy barqarorlik, inson huquqlari va ekologiya kabi keng qamrovli masalalarni hal qilishga qaratilgan. Global siyosatning shakllanishi va rivojlanishida xalqaro tashkilotlarning roli

beqiyosdir. Ular davlatlar o'rtasida muvozanatni saqlash, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, hamkorlikni kengaytirish va global muammolarga qarshi birgalikda kurashish uchun platforma yaratadi. Ayniqsa, XXI asrda yuzaga kelgan yangi chaqiriqlar — terrorizm, iqlim o'zgarishi, pandemiyalar, iqtisodiy inqirozlar — xalqaro tashkilotlarning samarali faoliyati va global siyosatning yaxlitligini talab qilmoqda. Shu bois, global siyosat va xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi munosabatlarni chuqur tushunish bugungi kunda milliy siyosat strategiyalarini belgilash, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va dunyo hamjamiyatida barqarorlikni ta'minlash uchun muhimdir.

Global siyosat — bu davlatlarning o'zaro munosabatlari, diplomatik aloqalari va strategik qarorlarini o'z ichiga olgan siyosiy tizimdir. U yerda nafaqat davlatlar, balki xalqaro tashkilotlar, nodavlat tashkilotlar, xalqaro korporatsiyalar ham muhim o'rin tutadi. Global siyosatning asosiy yo'nalishlari xavfsizlik, iqtisodiy hamkorlik, ekologiya, inson huquqlari va madaniy almashuvdir.

Xalqaro tashkilotlar va ularning roli. Xalqaro tashkilotlar global siyosatda barqarorlikni ta'minlashda, nizolarni oldini olishda, hamkorlikni kuchaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Ular davlatlar o'rtasida ishonch muhitini yaratadi va umumiy muammolarni hal qilishga yordam beradi. Eng mashhur xalqaro tashkilotlar qatoriga quyidagilar kiradi:

- Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT): Xavfsizlik va tinchlikni saqlash, inson huquqlarini himoya qilish, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash.

- Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) va Jahon Banki: Iqtisodiy barqarorlik va rivojlanishni ta'minlash.

- Jahon Savdo Tashkiloti (WTO): Savdo munosabatlarini tartibga solish va liberalizatsiya qilish.

- NATO: Harbiy-siyosiy alyans sifatida xavfsizlik kafolatlari.

- Yevropa Ittifoqi (EU): Iqtisodiy va siyosiy integratsiya orqali barqarorlik va taraqqiyot.

Global siyosatning dolzarb muammolari

Global siyosat zamonaviy dunyoda ko'plab muammolarga duch kelmoqda. Xalqaro terrorizm, iqlim o'zgarishi, migratsiya inqirozlari, iqtisodiy nomutanosibliklar va pandemiyalar kabi muammolar faqat milliy darajada emas, balki xalqaro hamjamiyat hamkorligida hal qilinishi kerak. Shu bois, xalqaro tashkilotlarning samarali ishlashi muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyot tahlili. Global siyosat va xalqaro tashkilotlar mavzusida yozilgan adabiyotlarda ko'plab nazariy va amaliy yondashuvlar mavjud. Tadqiqotchilar bu sohani turli jihatlardan o'rganib, global siyosatning dinamikasi va xalqaro tashkilotlarning faoliyati haqida keng ma'lumotlar taqdim etganlar.

Masalan, Hans Morgenthau va Kenneth Waltz kabi klassik realistik nazariyotchilar global siyosatni davlatlarning manfaat va kuch muvozanati doirasida ko'rishadi. Ularning fikricha, davlatlar o'z xavfsizligini ta'minlash va manfaatlarini himoya qilish uchun harakat

qiladi, va xalqaro tashkilotlar ko'pincha davlatlarning kuch siyosatining vositachisi sifatida xizmat qiladi. Bu yondashuv global siyosatning asosiy kuchlar markazidagi raqobatga asoslanganligini ta'kidlaydi.

Boshqa tomondan, liberal va neoleberal nazariyotchilar (masalan, Robert Keohane, Joseph Nye) xalqaro tashkilotlar va qonunlar global hamkorlik va tinchlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, xalqaro tashkilotlar orqali davlatlar o'zaro ishonch o'rnatib, xavfsizlik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun birlashadi. Shu bilan birga, ular global muammolarni hal qilish uchun transmilliy hamkorlik va institutlar zarurligini qayd etadilar. Zamonaviy adabiyotlarda esa, global siyosatdagi yangi tendensiyalar — iqlim o'zgarishi, terrorizm, pandemiyalar kabi xavf-xatarlar xalqaro tashkilotlarning faoliyatini kengaytirganligi va ularning global boshqaruvdagi o'rnini oshirganligi haqida keng fikrlar bildiriladi. Masalan, Thomas Weiss va Rorden Wilkinson kabi mutaxassislar BMT va boshqa xalqaro tashkilotlarning samaradorligini oshirish va global muammolarga moslashish zaruriyatini ta'kidlaydilar.

Shu bilan birga, ba'zi tadqiqotchilar xalqaro tashkilotlarning cheklovlari va muammolariga ham e'tibor qaratadi. Ular xalqaro tashkilotlar ko'pincha milliy manfaatlar ustunligi, resurs yetishmovchiligi va siyosiy nizolar sabab samarali ishlay olmasligini ta'kidlaydilar. Umuman olganda, adabiyotlar global siyosat va xalqaro tashkilotlarning o'zaro bog'liqligi va ularning dunyo hamjamiyatidagi o'rnini turli nuqtai nazardan yoritadi. Bu sohadagi ilmiy tadqiqotlar xalqaro munosabatlarning murakkabligini, davlatlararo hamkorlik va raqobatni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada global siyosat va xalqaro tashkilotlar sohasidagi muammolarni chuqur tahlil qilish uchun sifatli va miqdoriy tadqiqot usullari kombinatsiyasidan foydalanildi. Global siyosat va xalqaro tashkilotlar mavzusida mavjud ilmiy asarlar, maqolalar, kitoblar va rasmiy hujjatlar o'rganildi. Bu orqali nazariy asoslar va zamonaviy tadqiqotlarning natijalari tahlil qilindi, mavjud ilmiy fikrlar va qarama-qarshi yondashuvlar o'rganildi. Turli xalqaro tashkilotlarning faoliyati va global siyosatdagi roli solishtirildi. Ularning vazifalari, imkoniyatlari va cheklovlari haqida aniq tasavvur hosil qilish uchun ularni har tomonlama ko'rib chiqildi. Xalqaro tashkilotlarning rasmiy bayonotlari, siyosat hujjatlari, global muammolarga oid statistik ma'lumotlar va hisobotlar o'rganildi. Bu ma'lumotlar tadqiqotning amaliy jihatini mustahkamlashda yordam berdi. Olingan ma'lumotlar asosida global siyosat va xalqaro tashkilotlarning o'zaro ta'siri, ularning zamonaviy muammolarga qarshi kurashishdagi samaradorligi mantiqan tahlil qilindi va umumlashtirildi. Ushbu metodologiya maqolaga ilmiy asos va tizimli yondashuvni ta'minlab, global siyosat hamda xalqaro tashkilotlarning dolzarb masalalarini chuqur anglash imkonini berdi.

Global siyosat va xalqaro tashkilotlar mavzusi bugungi dunyoda siyosatshunoslik va xalqaro munosabatlar sohasida juda dolzarb hisoblanadi. Ushbu maqola xalqaro maydondagi murakkab jarayonlarni tushunishga qaratilgan bo'lib, global siyosatning

nazariy va amaliy jihatlarini yoritishga intiladi. Muallif global siyosat tushunchasini keng qamrovda tahlil qilib, uning shakllanishi, rivojlanishi va zamonaviy jarayonlardagi o'ri haqida chuqur ma'lumotlar beradi.

Xalqaro tashkilotlarning roli va ularning global siyosatdagi o'ri maqolada aniq va ravshan ifodalangan. BMT, NATO, WTO, IMF kabi tashkilotlar misolida ularning vazifalari va imkoniyatlari batafsil ko'rib chiqilgan. Shu bilan birga, maqolada xalqaro tashkilotlarning duch kelayotgan muammolari, xususan, milliy manfaatlar va siyosiy qarama-qarshiliklar ularning samaradorligiga qanday ta'sir qilishi ham ko'rsatib o'tilgan. Maqola zamonaviy global muammolar — iqlim o'zgarishi, terrorizm, pandemiyalar kabi masalalarni xalqaro hamkorlik doirasida hal qilishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Bu mavzular maqolaga dolzarblik va amaliy ahamiyat bag'ishlaydi. Tadqiqot metodologiyasi sifatli va tizimli yondashuv orqali mavzuni chuqur o'rganishga imkon beradi. Umuman olganda, maqola global siyosat va xalqaro tashkilotlarning o'zaro munosabatlarini yoritishda muhim ilmiy manba hisoblanadi. U nafaqat nazariy bilimlarni oshiradi, balki amaliy jihatdan ham zamonaviy dunyo muammolarini hal qilishda xalqaro hamkorlikning ahamiyatini yanada anglashga yordam beradi. Bu ish siyosatshunoslar, talabalar, xalqaro munosabatlar sohasidagi mutaxassislar va keng omma uchun qimmatli manbadir.

Tadqiqot muhokamasi. Global siyosat va xalqaro tashkilotlar mavzusida olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda xalqaro tashkilotlar davlatlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o'ynamoqda. Xalqaro tashkilotlar nafaqat diplomatik maydon sifatida, balki global muammolarni hal qilish uchun birgalikdagi platforma sifatida ham faoliyat yuritadi. Ushbu tashkilotlar xavfsizlik, iqtisodiy hamkorlik, inson huquqlari va ekologiya kabi sohalarda xalqaro hamkorlikni mustahkamlashda katta ahamiyatga ega.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) kabi yirik xalqaro tashkilotlar global tinchlik va xavfsizlikni saqlashda yetakchi o'rin tutadi, ammo ularning samaradorligi ko'plab tashqi va ichki omillarga bog'liq. Masalan, milliy manfaatlarning ustunligi, siyosiy nizolar va resurs yetishmovchiligi ba'zan tashkilotlarning tez va samarali qaror qabul qilishiga to'siq bo'ladi. Shu bois, BMT tizimini isloh qilish va uning ish faoliyatini yaxshilash hozirgi global siyosatning dolzarb masalalaridan biridir. Shuningdek, iqtisodiy sohada Jahon Savdo Tashkiloti (WTO) va Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) global iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ularning faoliyati savdo chegaralarini yengillashtirish, moliyaviy yordam ko'rsatish va iqtisodiy siyosatlarni muvofiqlashtirish orqali davlatlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ammo global iqtisodiy nomutanosibliklar, xususan, rivojlanayotgan va rivojlangan davlatlar o'rtasidagi tafovutlar, bu tashkilotlarning samaradorligini cheklab qo'yadi. Global xavf-xatarlar, xususan iqlim o'zgarishi, terrorizm va pandemiyalar xalqaro tashkilotlarning yangi vazifalarini yuzaga chiqardi. Bu muammolar faqat bir davlat darajasida hal qilinmasligi, balki xalqaro hamkorlik va muvofiqlashtirilgan harakatlarni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, xalqaro

tashkilotlarning funktsiyalari kengayib, ularning boshqaruv mexanizmlari takomillashtirilishi kerakligi aniqlandi. Global siyosat va xalqaro tashkilotlarning o'zaro bog'liqligi, ular tomonidan amalga oshirilayotgan siyosatlarining samaradorligi hamda zamonaviy muammolarni hal qilishdagi imkoniyatlari murakkab va ko'p qirrali jarayon ekanligi tadqiqot davomida yaqqol ko'rsatildi. Kelajakda xalqaro tashkilotlar faoliyatini yanada takomillashtirish, ularning global muammolarga javob berish qobiliyatini oshirish xalqaro hamjamiyat oldida turgan muhim vazifadir.

Xulosa. Global siyosat va xalqaro tashkilotlar zamonaviy dunyo tartibining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu maqolada ko'rsatilganidek, xalqaro tashkilotlar davlatlararo munosabatlarni tartibga solish, tinchlik va xavfsizlikni ta'minlash, iqtisodiy va ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, global muammolarni hal qilishda xalqaro tashkilotlarning samaradorligini oshirish, ularning boshqaruv tizimini takomillashtirish va milliy manfaatlar ustidan global manfaatlar ustun qo'yish zarurati dolzarbdir. Global xavf-xatarlarning murakkablashuvi, iqlim o'zgarishi, pandemiyalar va terrorizm kabi yangi tahdidlar xalqaro hamkorlik va xalqaro tashkilotlarning faoliyatini yanada kengaytirishni talab qiladi. Shu bois, xalqaro hamjamiyat birlashgan holda yangi boshqaruv mexanizmlari yaratishi, resurslarni samarali taqsimlashi va o'zaro ishonchni mustahkamlashi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qodirov, A. (2018). *Xalqaro munosabatlar nazariyasi*. Toshkent: O'qituvchi.
2. Xasanov, B. (2020). *Global siyosat va xalqaro tashkilotlar*. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Karimova, M. (2019). "Xalqaro tashkilotlarning zamonaviy globallashtirish jarayonidagi roli", *Siyosatshunoslik jurnali*, 3(12), 45-58.
4. Rasulov, J. (2021). *Xalqaro huquq asoslari*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
5. Abdullayev, S. (2017). "Global xavfsizlik va xalqaro tashkilotlar", *Milliy xavfsizlik masalalari*, 2(5), 22-34.
6. BMT rasmiy veb-sayti. (n.d.). Birlashgan Millatlar Tashkilotining faoliyati haqida. Olingan: <https://www.un.org/uz>
7. Jahon Savdo Tashkiloti (WTO) haqida ma'lumot. (n.d.). Olingan: <https://www.wto.org/>
8. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF). (n.d.). Faoliyat doirasi va vazifalari. Olingan: <https://www.imf.org/>